

סטיקר ממסכת פסחים כתיבה: אחיה פרינס

מדריך למנחה

סיכום פרק עשירי במסכת פסחים

מטרות הלימוד:

1. הלומדים יסכמו יחד את הלימוד בפרק עשירי במסכת פסחים.
2. הלומדים יכירו את שימושי הכלי של חיבור טקסט-תמונה (אחד מכלי האוריינות החזותית)
3. הלומדים יצטרכו לחבר בין משפטי המפתח בסוגיות ובין המרחב האישי הפיזי שלהם, ובכך לתת פרשנות מחודשת למרחב ולסוגיות.

עזרים ליחידה:

דפים מודפסים עם המקורות המילוליות והחזותיות ללומדים, 26 סטיקרים מוכנים להדבקה, מצלמות לתיעוד, ציוד אור קולי

זמן משוער: כשעתיים וחצי

חלק ראשון – סיכום הסוגיות - זמן משוער: 20 דקות

לימוד פרק עשירי במסכת פסחים במסגרת כיתתית רגילה לילדים בגילאי חטיבה-תיכון אורך כשלושה חודשים. ישנן דרכים רבות לסכם לימוד כזה; חזרה פרונטאלית או חזרה בקבוצות על הסוגיות ומתן מבחן מסכם - זו היא הדרך המקובלת. מערך זה בחר להוסיף לדרך זו קומה נוספת, ולחקור, יחד עם הלומדים, היכן הסוגיות מתקיימות במרחב האישי הסובב אותם. שלב ראשון במהלך זה הוא לעבור על הסוגיות השונות ולחלץ מהן משפטי מפתח, מהלך זה יכול להיות במליאה משותפת או בקבוצות עבודה. המנחה גם יכול להגיע מוכן עם המשפטים. דוגמאות למשפטים כאלו רשומים בגוף התרגיל. כמובן, שניתן לצמצם את המספר, לעבוד עם משפטים אחרים ואף לקחת את רעיון הסטיקרים לסוגיות אחרות ולתוכן אחר.

חלק שני – לימוד הכלי "חיבור טקסט - תמונה" - זמן משוער: 45 דקות

חיבור טקסט ותמונה הוא אחד הכלים של האוריינות החזותית. חשוב להכיר גם את ההגדרה של אוריינות חזותית:

אוריינות חזותית היא היכולת לדמות, להבין ולהשתמש בדימויים חזותיים, כולל היכולת לחשוב, ללמוד להתבטא, להתייחס באופן ביקורתי ולהעריך טקסטים חזותיים, וכן היכולת לעבור מטקסט חזותי למילולי ומטקסט מילולי להבעה חזותית. התוספת בסוף היא משמעותית, כי לא תיתכן אוריינות חזותית ללא אוריינות מילולית. אנו מדברים על השלמה של שתי האורייניות ועל היכולת

האוריינית לעבור מהאחת לאחרת, כמטרה עיקרית של החינוך האורייני. (שליטא ,

1998)

לאור כל זאת, החיבור בין טקסט מילולי לחזותי יוצר פרשנות חדשה לשני הטקסטים גם יחד. להלן שתי דוגמאות לתרגול רעיון זה. הניתוח המשותף יוכל להכין אותם לתרגיל הסטיקר שדורש מיומנות זו. כדי לנתח את התמונות כדאי להיעזר ב"מדריך החזותי-תא חזי" הנמצא באתר.

ניתוח חזותי - "אברהם ויצחק" - עדי נס

תחושות: חמלה, חוסר צדק, מסכנות, כעס, כאב, אמפתיה

תיאור – קדם איקונוגרפיה: בקדמת התצלום גבר קרח לא מגולח, לבוש בגדי חורף מרופדים מוליך עגלת סופרמרקט ובתוכה ילד יחף ישן על הגב. תחת הילד ישנם פריטים ישנים עטופים בשקיות. ניתן לזהות בעגלה חלקי עצים ובקבוקים ממוחזרים. על הילד והגבר ניתן לזהות כתמי לכלוך. מקום הצילום נראה מוזנח וישן, אולי אזור תעשייה. ניתן לזהות רצפה מחורצת, בתים ישנים, עצים הגדלים בקו אלכסוני ומבנה צהוב הנראה כאוהל או כפח אשפה.

סמלים ומשמעות – איקונוגרפיה: כפי עגלת הסופרמרקט מסמלת את תרבות הצריכה והשפע, המיקום של סמל תרבות הצריכה יחד עם ההזנחה מסביב יוצרים משמעות ביקורתית על הפערים החברתיים. הבן ואביו יחד עם הכותרת "אברהם ויצחק" יוצרים קישור בעל משמעות רבה. ניתן לראות זאת כעקידה מודרנית של החברה כלפי האב והבן ועקידה של אב מיוסר הסובל מעוני הנאלץ לעקוד את בנו על גבי תרבות השפע של בקבוקים למחזור והזנחה. הקרבן בתצלום הוא קרבן של אטימות ומציאות כלכלית קשה של שכבות מסוימות בחברה הישראלית. האב ספק משפיל ספק עוצם את עיניו ומכווץ את מצחו כמו מתבייש או מתפלל לישועה. לעומתו, הבן ישן בשלווה, כמו אינו מודע לגורל המחכה לו במעגל החיים שאליו נולד. נדמה שהם הולכים ברחוב ללא יעד ברור, ואין להם בית ללכת אליו.

איקונוולוגיה: עבודה זו היא חלק מגלריית עבודות של האמן עדי נס העוסקת בדמויות התנ"ך. כפי שכותבת צבלאו (2007) גיבורי סדרת התצלומים של עדי נס סיפורי התנ"ך הם אנשי הרחוב, הומלסים, אנשי המעמד הנמוך, אנשים שמצאו את מקומם בשולי החברה: אליהו הוא הומלס זקן השוכב על ספסל כשכל חפציו מונחים למראשותיו בשקית ניילון מרשרשת; נח הוא שיכור המתגולל עירום ליד מכונות אוטומטיות להשאלת סרטי DVD; הגר היא קבצנית בקרן רחוב; יהונתן הוא נער חבול בזרועות דוד – פרחח מן הרחוב, שדוד כמו מנגן על גופו. את טקס מכירת הבכורה של עשו בנזיד עדשים אפשר לראות מתרחש בבית תמחוי מקומי; רות ונעמי מלקטות שאריות בשוק הפתוח בסופו של יום; איוב הוא זקן הנאבק על ספסל ברחוב בקשיי נשימה ושאלו ושמואל הם שני מחוסרי דיור שנקלעו לסצנה דרמטית בחורבה חשוכה.

הרעיון המרכזי ליצירה שאוב מיצירתו של דואן הנסון (Hanson, 1970) "אישה עם עגלת קניות" היצירה היא פסל העשוי יציקת פוליאסטר מעורבב בצבע גוף. הנסון יצק את החומר על הגוף של הדוגמנית וחיזק את היציקה בסיבי זכוכית. לבסוף הוסיף לפסל אביזרים שונים כמו רולים בשיער, מטפחות, תכשיטים, תיק, נעלים ועגלת סופר מלאה באריזות אמתיות של מוצרים.

הנסון עסק בביקורת חברתית על תרבות השפע האמריקנית המובילה לריקנות רוחנית, כפי שהיא באה לידי ביטוי חיצוני בדמותה המרושלת והאפתית של עקרת הבית הטיפוסית שלו. לעומתו, התצלום של נס נוגע בצדו האחר של המטבע הכלכלי – חסרי הבית והעניים הנושאים בעגלת

הסופר בקבוקים ריקים, שקיות, בגדים ישנים ושאר חפצים שאספו בזבל, שהותירה אחריה תרבות השפע השבעה.

אישה עם עגלת
קניות, Duane
Hanson, 1970,
תצלום אמנותי:
Rene Spitz
פסל פוליאסטר,
ואביזרים.

ניתוח חזותי של הכרזה מעבודת פרויקט הגמר של תלמידי כיתה י"ב בתיכון "היובל"
הרצליה. עופר בסון, 2010.

תחושות: אחדות, נתינה, שותפות, מצוקה

תיאור – קדם איקונוגרפיה: כרזה ובה כתובה המקשה: "תירמו דם" בצבעי אדום לבן. בכתב קטן יותר יש ציטוט מספר בראשית ל"ז: "ויאמר אליהם ראובן אל תשפכו דם..." ברקע הכרזה מופיעה צללית של דמות הנראית כדמות חרדית עם מגבעת, זקן ובגד עבה. בתחתית הכרזה יש לוגו של "אחים לדם" – שתי דמויות המתחברות ללב אחד.

סמלים ומשמעות – איקונוגרפיה: יש כאן חיבור בין סיפור מכירתו של יוסף, במהלכו ראובן מנסה להציל את דמו של יוסף ובין הבקשה לתרום דם. ניתן לראות שהמילה דם בשתי המקומות צבועה באדום. המשמעות היא לראות בהתרמת הדם תיקון למכירתו של יוסף והצטרפות לבקשתו של ראובן למנוע את שפיכות הדמים. הקשרים אלו מקבלים חיזוק בדמות צללית של דמות הנראית כאדם חרדי. צללית של אדם חרדי יכולה לסמל מצווה דתית, ואז תוקף הבקשה מקבל צביון דתי.

איקונולוגיה: כרזה זו היא חלק מעבודת הגמר של תלמידים בתיכון "היובל" בהרצליה. עבודה משותפת של כותב שורות אלו עם מנחה התלמידים עופר בסון הביאה לחיבור בין מקצוע העיצוב ובין החיבור למקורות היהודיים. התלמידים היו צריכים לעצב כרזות המשלבות בין טקסט לתמונה. הכרזה שלפנינו היא דוגמא לחיבור המיוחד הזה. צללית האדם החרדי שברקע הכרזה יכולה להתחבר לדיונים פוליטיים רבים הקשורים בחלקו החסר של הציבור החרדי בנשיאת נטל הביטחון אל מול שותפותם הגדולה באירגוני הצלה (מד"א, זק"א, הצלה וכו').

חלק שלישי – תרגיל הסטיקר – זמן משוער: כשעה ועשרים דקות

התרגיל מפורט בגוף המערך. לאחר נתינת הדוגמאות לחיבור בין טקסט ותמונה וחילוץ משפטי המפתח מהסוגיות, ניתן להוציא את הלומדים בזוגות לחצר ביה"ס או למרחב אחר. המשימה היא לראות איפה מתקיים המשפט מעבר להקשרו בסוגיה.

למשל: המשפט: "בשביל תינוקות, כדי שלא ישנו" (פסחים קט,א) מופיע בקשר לאפיקומן, ונמצא במרכז העיסוק של הילדים הקטנים בליל הסדר, שחלק מעניינו הוא להשאיר את הילדים ערים בלילה המיוחד כל כך. סטיקר כזה הנתלה על לוח האירועים בבית הספר, נותן פרשנות חדשה לתפקיד האירועים בבית הספר הנותנים מוטיבציה וכוחות לילדים. הדגמה שניתן להציג ללומדים, היא הדגמה שנערכה בסדנה מקבילה שערכתי בשיעור תנ"ך על ספר שופטים. שם מופיע המשפט החוזר בכל הספר פעמים רבות: "איש הישר בעיניו יעשה". הסטיקר הזה נתלה על שער בית הספר ויצר את הניתוח החזותי והפעילות שלהלן:

ניתוח התצלום "איש הישר בעיניו יעשה", דוגמא לתוצר (2012) צילום: עצמי

תחושות: מוגנות, מבוכה, אנרכיה, סגירות

תיאור – קדם איקונוגרפיה: בקדמת התצלום יש דף ועליו המשפט: "איש הישר בעיניו יעשה" הכתוב בכתב סת"ם. הדף תלוי על שער בגוון תכלת מעט חלוד, מוטות השער חלקם מאונכים וחלקם בנויים בקו אלכסוני היוצר צורת X. מאחורי השער נראה גרם מדרגות העולה למעלה. במעלה המדרגות נראה חלק תחתון של דמות עם מכנסיים כהים ונעלי ספורט לבנות. לידו זרוקות אופניים. ברקע מאחור נראה חלק של אוטובוס בצבעי כחול-לבן ועליו מספר טלפון. **סמלים ומשמעות – איקונוגרפיה:** הכתובת מבטאת מצב של אנרכיה. שכל אחד עושה מה שהוא רוצה.

השער הסגור המחליד וצורת ה-X רומזים לסגירות ואולי למשמעת (מקרטעת וחלודה?) הנמצאות בתוך בית הספר ומנוגדות לחופש שבחוץ. האופניים הזרוקות והאוטובוס המחכה, מרמזים על אמצעי תחבורה המאפשרים לנסוע למקום אחר. גם צבע האוטובוס (כחול לבן) מסמל את החופש והעצמאות כיאה לצבעי השמים ולצבעי דגל ישראל. המדרגות העולות מבטאות עליה אל מקום רם יותר וטוב יותר.

איקונוולוגיה – בכל מסגרת חינוכית ישנן דילמות רבות העוסקות ביחס הנכון בין הפתיחות ובין הגבולות. היום מקובל לטעון ששיטת הקשיחות והיד הקשה לא עובדת ולא נכונה לדור הנוכחי, ומצד שני, הילדים זקוקים לסמכות וליד מכוונת המגדירה את המסגרת באופן ברור. המינונים הנכונים נידונים בתוך צוותי הנהלות בתי הספר ומהווים את אמנות החינוך ואת ייחודו של כל בית ספר. החיבור בין משפט המבטא אנרכיה ובין בית הספר נכנס לתוך הדילמות הללו, והקביעה היכן להדביק את הסטיקר – חשובה ויכולה לקחת צד בדיון. האם התלמידים מזדהים עם הפתיחות או הסגירות בבית הספר? מה הם רוצים להביע כאשר הם תולים זאת על שער היציאה החוצה?

פעילות - בשלב זה הלומדים מקבלים את הסטיקרים ויוצאים לעבודה, זה הזמן לעבור בין הזוגות ולעזור בהכוונה, הניסיון מראה, כי חשוב לכוון אותם לקחת את המשפט שהם קיבלו ולמצוא בו פרשנות אחרת מההקשר בסוגיה; לחבר את המשפט לעולם תוכן אחר. לא לשכוח לתעד את ההדבקה ולחשוב על מה שנמצא בפריים התצלום (כדאי לעיין שוב בעבודתו של עדי נס ובבימוי התצלום לפרטיו).

לאחר הזמן שניתן, שבים כולם למליאה ומשתפים בתוצרים. סביר להניח כי סוגיות פרק עשירי יתרחבו למשמעויות חדשות ויהפכו גם לסוגיות שניתן למצוא אותן לא רק בפסח או בשבת אלא כאן לידי, בחצר.